

Schoordijk Instituut

Centrum voor procesrecht

Redactie:

B.W.M. Nieskens-Ispording

E.M. Hemmen

T.H.D. Struycken

Discussies omtrent
beslag, verhaal en
beschikkingsbevoegdheid

W.E.J. Tjeenk Willink

1997

Deventer

Discussieverslag

B.W.M. Nieskens-Isphording lijkt tegen het 'Anwartschaftsrecht' met name dogmatische bezwaren te hebben. Men kan zich echter afvragen, aldus T.H.D. Struycken, of Anwartschaftsrechte in een aantal omstandigheden niet ook in Nederland tot wenselijke resultaten zouden kunnen leiden en of dit niet reeds voldoende reden zou zijn om uit te zien naar een versie van het Anwartschaftsrecht die dogmatisch wel inpasbaar is. Hij refereert aan het door Nieskens-Isphording gepresenteerde geval¹ van de koper onder eigendomsvoorbehoud onder wie beslag wordt gelegd door een eigen schuldeiser, op een moment dat de verkoper nog niet is voldaan. In Nederland heeft dit beslag geen gevolg; in Duitsland is een dergelijk beslag mogelijk, maar leidt het lot tot nogal wat complicaties. Struycken meent dat de mogelijkheid van beslag onder de koper wel degelijk nuttig kan zijn en wil diengevolge een Anwartschaftsrecht niet zonder meer verwerpen. Nieskens-Isphording stelt daar tegenover dat een eenvoudiger oplossing denkbaar is. Wanneer de crediteur van een koper onder eigendomsvoorbehoud aan de verkoper voorstelt dat hij het restant van de koopprijs betaalt, zal de verkoper daar geen bezwaar tegen (mogen) maken. De crediteur kan zich rechtstreeks op de zaak, eigendom van zijn debiteur, verhalen. Vriesendorp wijst erop dat het Anwartschaftsrecht wegvalt wanneer de crediteur van de koper de verkoper voldoet als gevolg waarvan ook het beslag op dat Anwartschaftsrecht verdwijnt.

Vervolgens komt de vraag aan de orde of erkenning van een Anwartschaftrecht als zelfstandig zakelijk recht met betrekking tot een zaak, in geval van beslag niet inhoudt dat er beslag wordt gelegd op een toekomstig goed. Hieruit zouden weer nieuwe problemen voortvloeien. Bartels stelt dat het beslag in dat geval zou moeten 'omslaan' als het Anwartschaftsrecht in eigendom omslaat. Nieskens-Isphording merkt op dat een dergelijke omslag naar Duits recht niet plaatsvindt, vandaar de discussie aldaar of beslag op het Anwartschaftsrecht volstaat danwel ook de zaak beslagen moet worden. Dergelijke discussies moeten in Nederland uit de weg worden gegaan.

* Mr. I. Giesen is werkzaam bij de vakgroep privaatrecht, Katholieke Universiteit Brabant.

¹ Zie hiervoor p. 110.

Vanuit de zaal wordt opnieuw geopperd dat wellicht toch het verschil in resultaat tussen Nederlands en Duits recht aanleiding zou moeten zijn om de dogmatische problemen te lijf te gaan. Een acceptabele constructie moet tot de mogelijkheden behoren. Vriesendorp ontkent dit. Beslag kan nu eenmaal slechts rusten op een bestaand recht, en de koper in het ter discussie staande geval heeft nu eenmaal nog geen voor beslag vatbaar recht. Dit wordt bestreden door Struycken. Erkenning van een Anwartschaftsrecht houdt nu juist in dat de koper wel bezitter is van rechten met betrekking tot de zaak die, onder meer, beslagen kunnen worden. De realiteit behoort juridisch vorm te krijgen en het moet niet zo zijn dat de juridische vorm de realiteit bepaalt.

Vervolgens werd aan de orde gesteld of de constructie van de Anwartschaftsrechte niet reeds in art. 3:84 lid 4 BW zit opgesloten. Daar staat immers, aldus F.M.J. Verstijlen, dat als ter uitvoering van een onvoorwaardelijke verbintenis geleverd wordt, er een recht wordt verkregen dat aan dezelfde voorwaarde onderworpen is. Bartels stelt daartegenover dat het genoemde artikel ziet op het eigendomsvoorbehoud, de eigendom onder ontbindende voorwaarde. Zijns inziens mag een ontbindende voorwaarde niet gelijk worden gesteld aan een opschortende voorwaarde, zodat aan dit artikel met betrekking tot het Anwartschaftsrecht geen conclusies kunnen worden verbonden.

Verstijlen vraagt zich af hoe nu precies de voorwaardelijke eigendom van de koper onder eigendomsvoorbehoud moet worden gezien. Hij is voorwaardelijk eigenaar maar, hij is eigenaar. Bartels wijst op het feit dat hem uitsluitend voorwaardelijke eigenaarsbevoegdheden toekomen. Hij heeft slechts obligatoire genotsrechten verkregen. Nieskens-Ispording merkt op dat het in geval van eigendomsvoorbehoud wellicht het meest efficiënt is te spreken van economische eigendom aan de zijde van de toekomstige eigenaar.

Aan Bartels wordt de vraag voorgelegd wat hij precies bedoelt wanneer hij spreekt van 'een stukje eigendom'. Is dat mede-eigendom? Zo nee, wat moet er wel onder verstaan worden? Bartels antwoordt dat volgens Zwitser² verkopen en koper in geval van eigendomsvoorbehoud, nadat de eerste betalingen zijn verricht, samen de volledige eigendom hebben. Bij de oorspronkelijke volledig eigenaar is een gedeelte van de eigendom verdwenen dat op de koper is overgegaan. Zo gezien kan gesproken worden van 'een stukje eigendom'. Een daarop aansluitende vraag is of in geval van een Anwartschaftsrecht dan wellicht sprake is van een vorm van mede-

² WPNR (1993) 6099, p. 528.

eigendom. Bartels antwoordt dat dit wel beweerd is maar dat dit niet een visie is waarvoor hij opteren zou. Op het Anwartschaftsrecht zouden de bepalingen met betrekking tot mede-eigendom van toepassing worden, met alle problemen vandien.

Struycken vermeldt de mogelijkheid van een aandeel in een gemeenschap. Ook dit raakt de kern niet, aldus Bartels. Het Anwartschaftsrecht houdt in dat er met betrekking tot één zaak twee zakelijke rechten naast elkaar bestaan die ineen geschoven kunnen worden.

Vanuit de zaal wordt gezucht dat dit alles slechts tot begripsverwarring aanleiding geeft. In de praktijk zit men op al deze vormen van nieuwlichterij met in hun kielzog allerlei dogmatische problemen bepaald niet te wachten, aldus A.J.M. van de Borst.

Aan Nieskens-Isphording wordt de vraag voorgelegd nader in te gaan op de tweede door haar aan de orde gestelde casus³ die betrekking heeft op het geval waarin de verkoper onder eigendomsvoorbehoud de uit zijn macht geraakte zaak nogmaals verkoopt en ook levert aan een derde. Haar stelling is dat deze derde geen rechten verwerft, ook niet in geval van goede trouw. Het is Verstijlen niet duidelijk geworden waarom dat zo zou zijn.

Nieskens-Isphording antwoordt dat de derde niet meer rechten kan verkrijgen dan de verkoper heeft, dus eigendom onder ontbindende voorwaarde. Bescherming verkrijgt hij niet, ook niet in geval van goede trouw. Er zal in dit geval geleverd worden door middel van een levering onder derden en hij zal de rechten van de eerste koper moeten respecteren op grond van art. 3:90 lid 2 BW. Ook zou men analoog art. 7A:1576 lid 2 BW van toepassing kunnen achten waar voor huurkoop — een species van de koop onder eigendomsvoorbehoud — wordt bepaald dat vervreemding van in huurkoop afgeleverde zaken niet tegen de huurkoper kan worden ingeroepen.

Vriesendorp adstrueert dit geval als volgt: eigendomsvoorbehoud betekent een deukje in de eigendom van de vervreemder. Men kan dit zien als een ballon met een ontploffingsmechanisme. De verkoper verkoopt de ballon onder voorwaarde, de ballon wordt door iedere betaling iets verder ingedeukt totdat de laatste betaling plaatsvindt, dan ontploft de ballon. Door de vervulling van de voorwaarde verdwijnt het object voor de verkoper. De koper verkrijgt op dat moment een nieuwe ballon, ditmaal zonder ontploffingsgevaar. De verkoper kan de ballon, inclusief ontploffingsmechanisme, in de tussentijd wel aan een derde verkoper verkopen. Die verkrijgt slechts een ballon die op ploffen staat. De derde verkrijgt niet meer dan

³ Zie hiervoor p. 110.

de verkoper had. Verstijlen stelt daarop de vraag wat de eerste koper dan verkreeg? Een lege ballon? Een lege ballon die langzaam gevuld raakt, aldus Vriesendorp.

Nieskens-Isphording wijst erop dat bij verkoop en levering aan een derde van een reeds onder eigendomsvoorbehoud verkochte en geleverde zaak, de machtsverkrijging van de eerste verkoper van essentieel belang is. Macht geeft in het nieuwe recht in veel gevallen een sterke positie ten opzichte van gepretendeerde rechten van derden.